

שו"ת מהרי"ק (סימן פד)

... שהרי בכל מקום אנו פוסקים כדברי האחרונים ומשום האי טעמא פסקו הגאונים אשר מסרו לנו את התורה דמאביי ורבא ואילך הילכתא כבתרא ואפילו בתלמיד נגד הרב והטעם (ג) מתבאר יפה מתוך דברי רב אלפס בשלהי מסכת ערובין כתב שם ז"ל וחזינו למקצת רברבתא דס"ל כעולא וסמכי אגמרא דבני מערבא וכו' עד ואנן לא ס"ל הכי דכיון דסוגי' דגמרא דילן התירה מאי איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דידן אנו סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן ואי לאו משום דקים להו דלא סמכא היא לא קשרי ליה אינהו עכ"ל רב אלפס והרי לך דאע"ג דאורא דארץ ישראל מחכים וחד מנייהו כתרי מינן כדאמרי' בכתובות פרק המדיר (דף עה) וכן בב"ב פרק מי שמת (דף קנה) מ"מ הלכה כתלמוד בבלי נגד תלמוד ארץ ישראל משום דבתרא' הוא וידע במילי דבני א"י טפי מינן ואפילו להקל סמכינן אגמרא דילן מהאי טעמא כמו שכתב רב אלפס וה"ה והוא הטעם דהלכה כבתרא מאביי ורבא ואילך לפי הנל"ד משום דבתראי ידעי במילי דקמאי אבל קמאי לא ידעי במילי דבתראי ומדחזינן דבתראי לא חשו למילי דקמאי אלמא קים להו דמאי דאמרי קמאי בהא דלאו מילי דסמכא נינהו. וכ"ת א"כ אפילו לפני אביי ורבא נמי יהיה הלכה כדברי התלמיד האחרון ולא כדברי הרב שקדם לו ולמה פסקו הגאונים כתלמיד מאביי ורבא ואילך דעד אביי ורבא לא היו התלמידים לומדי' אלא ע"פ קבלת רבותיהם כפי מה שהיו שונים להם מהם היו שונים ע"פ ר' חייא ור' אושעיא ומהם ע"פ משנת בר קפרא או מתניתא דבי לוי או מתניתא דבי שמואל וכן כולם ומשום כך ראוי לפסוק כדברי הרב כיון שהתלמיד לא ידע אלא תוך דברי רבו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל מאביי ורבא ואילך למדו כל הדעות ר"ל משנת רבי חייא ור' אושעיא ובר קפרא וכו' ולפיכך ראוי הוא לפסוק כדברי התלמיד משום דבתרא' הוא ולפעמים שהרב הולך לשיטת אחת מן הברייתות כגון משנת רבי חייא ור' אושעיא והאחרון זקוק מכה ברייתא אחרת כגון משנת בר קפרא או אינך דאין הלכה כן או בהפך או לפעמים לא עיין הרב בחדא מהני מתניית' והתלמיד עיין בו ודקדק ממנו שלא כדברי רבו וכדאשכחן בכמה מקומות בתלמוד ...

פנתרין (פח):

משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן - רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות.

מנחות (בב):

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש בחו; כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו.

מגילה (ז):

אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא מלחא דעדיפא מכולהו, שנאמר קימו וקבלו - קימו למעלה מה שקיבלו למטה. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמואל דלית ליה פירכא ... אמר רבינא: היינו דאמרי אינשי: מבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי.

של"ה (מסכת שבועות)

אמת הדבר טבא פלפלא חריפתא. ובפרק במה מדליקין (לא, א) אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו, נשאת ונתת באמונה פלפלת בחכמה כו'. אבל כל זה נאמר על פלפול של אמת. ויכול אדם לחדש פלאי פלאות בכל הלכה והלכה מכה קושיות ותירוצים, ולפלפל עליהם ולמצוא דרכים איזה דרך הפשט האמת הן בתלמוד הן ברש"י ותוספות. וכמו שמפלפלים התוספות עם רש"י, כן נוכל להוסיף בפלפול לעיין ולתריץ הקושיות שהתוספות מקשים על רש"י, וכן שאר קושיות שהתוספות מקשים בסוגיא דשמעתתא. התורה נתנה לכל ישראל, כי כתר תורה מונח לכל, ואל יחשוב מה אני ומי אני הוא לעיין ולילך בגדולות ובנפלאות, כי הלומד לשם שמים ומייגע את עצמו בהלימוד אז יגעתי ומצאתי תאמין. וכל אלה הפלפולים אשר אורייתא הוא דמרתח ביה, הם מרכבה למדת המלכות שנקראת תורה שבעל פה שהיא מדת הדין. ודוקא בפלפול של אמת, אבל בפלפול של שקר דובר שקרים לא יכון...

הק' העמק דבר לנצי"ב

וכבר ביארנו שהוא מ"ע מה"ת לשמור ולעשות את כל דברי התורה. ועל זה נכרת הברית בערבות מואב ללמוד וללמד לשמור ולעשות ופלי לשמור ולעשות הוא לבאר ולחדש בתורה כל האפשר כמו שהוכחנו בס' ויקרא י"ט ה': ונקל להבין. כי כמו שא"א לחכם בסתרי הטבע להתברך בלבבו כי עמד על כל סתרי הטבע. [זולת שלמה המלך שעמד על כל הברואים ותכליתן ע"י סתרי התורה כמ"ש בהע"ש סי' קע"א בס"ד] ולא עוד אלא אפילו מה שהעלה בחקירתו. אם אין לו בחינה ברורה כי כך הוא יכול להיות שיבא רעהו או בדור שאחריו וחקרו בא"א ויסתור בנין הקודמו. כך א"א להתברך לחוקר בטבע התורה ולעמוד על כל השינויים והנדרש שום לב. ולומר כי הוא עמד על כולן. וגם מה שביאר אין הוכחה שכיון לאמתה ש"ת. ומכל מקום עלינו לעשות מה שבידינו...